

SŁOWO WSTĘPNE

Zanurzeni w terażniejszości, osaczeni i stale bombardowani wprost stresami codzienności, rzadko znajdujemy czas na refleksję, na spokojne przemyślenie i popatrzenie z dystansu na wyniki naszej krzątaniny i zapobiegliwości. Tymczasem „rzut oka w przeszłość ... może właśnie służyć do stwierdzenia, że coś trwa nadal, że nasza praca dzisiejsza w Pieninach ... jest w istocie rzeczy taką samą pracą wczorajszą, nieprzerwanie dalej prowadzoną” – słowa te wypowiedziane przed 60-ciu laty na inauguracyjnym posiedzeniu Komisji (odpowiedniku Rady) Parku przez jej przewodniczącego Wiktora Leśniewskiego zachowały nadal swą aktualność. Cofnijmy się więc na chwilę myślą w lata 20–30-te naszego niespokojnego XX wieku, w czasy poprzedzające powołanie w Polsce pierwszych parków narodowych w Pieninach i w Białowieży.

Szczęśliwie zakończyła się wojna bolszewicka roku 1920. Kraj jest wolny, naród odzyskał suwerenność po długich latach niewoli, ale boryka się z rozlicznymi trudnościami. Trudności są ogromne, bo jak z rozdartego przed stu przeszło laty państwa, z trzech odrębnych części, stworzyć jeden organizm państwowy, skonsolidować naród, ujednoczyć prawo, zorganizować szkolnictwo i system komunikacyjny. Już w tym pierwszym, jakże trudnym okresie budowania polskiej państwowości, pomyślano i zadbano o stworzenie materialnych i organizacyjnych podstaw ochrony ojczyściej przyrody i rodzimego krajobrazu. Jest niewątpliwą zasługą całego społeczeństwa, jego elit politycznych, rzeszy naukowców i leśników, że tak wcześnie dostrzegali i zdobyli się na ogromny wysiłek w obronie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski w latach trudnych dla kraju, jego mieszkańców, przyrody i kultury.

Powołanie w 1932 roku Parku Narodowego w Pieninach i jego wieloletnia działalność wniosły wiele pozytywnych elementów w rozwój idei i praktyki ochrony przyrody nie tylko w Polsce. Wydzielenie obszarów poddanych specjalnym zasadom ochrony i gospodarki po obu stronach polsko-czechosłowackiej granicy – powołanie międzynarodowego parku narodowego, jak go przed laty nazywano, a w zasadzie stworzenie dwóch parków pogranicznych – było precedensem w skali europejskiej. Koncepcja ta jest nadal żywa, co znalazło ostatnio wyraz m.in. w powołaniu międzynarodowego rezerwatu biosfery w Karpatach Wschodnich, w obszarze pogranicznym Polski, Słowacji i Ukrainy.

Człowiek w Pieninach na trwałe wpisał w naturalny krajobraz ślady swej wielowiekowej działalności, i to nie tylko w postaci średniowiecznych zamków. Park Pieniński i położone w regionie rezerwaty przyrody chronią obiekty przyrody nieożywionej, ekosystemy naturalne i zbliżone do naturalnych oraz bogate zbiorowiska łąkowe i kserotermiczne, które uformowały się między innymi w wyniku długotrwałego oddziaływania gospodarki ludzkiej. Oba pograniczne parki narodowe, polski i słowacki, mają za zadanie chronić i zabezpieczać wielką różnorodność biologiczną i unikalne krajobrazy centralnej części pienińskiego pasa skałkowego – wapiennej oazy na granicy Karpat Zewnętrznych i Wewnętrznych.

Historia Pienińskiego Parku Narodowego jest w pewnym stopniu odzwierciedleniem historii Kraju. Utworzenie PPN poprzedziły długie lata pracy, starań i walk – przedstawiali to szczegółowo w swych publikacjach Walery Goetel, Władysław Szafer, Stanisław Smólski, a ostatnio Jerzy Tyszkiewicz. Powołany formalnie w 1932 roku Park rozwijał się i krzepł w latach międzywojennych. Po okresie okupacyjnego załamania odrodził się w 1955 roku w rozszerzonych granicach. Ochroniał i stara się w dalszym ciągu chronić najcenniejsze skrawki ziemi pienińskiej; jego dyrekcja stymuluje i popiera badania naukowe oraz wciela konsekwentnie w życie zasady biernej i czynnej ochrony przyrody.

Następny okres w historii PPN wyznacza rok 1964, kiedy to zatwierdzono koncepcję budowy Zespołu Zbiorników Wodnych Czorsztyń-Niedzica i Sromowce Wyżne. Znaczenie tej inwestycji dla gospodarki wodnej kraju i bezpieczeństwa regionu omówił ostatnio Jerzy Łaniewski (1992). Jednakże inwestycje wodne w dolinie Dunajca zagroziły walorom przyrodniczym Parku i kulturowym całego regionu pienińskiego. Wywołały burzliwe dyskusje i społeczne protesty. Uszczuplona została bowiem powierzchnia PPN, asfaltowa szosa Krośnica – Sromowce Kąty odcięła zachodnią część Parku poddanej silnej antropopresji. Całkowitemu zniszczeniu uległy cenne lasy łęgowe w dolinie Dunajca, naruszone zostały drzewostany świerkowe i jodłowe w sąsiedztwie przyszłych zbiorników. Na znacznych obszarach zostały zaburzone dotychczasowe warunki środowiskowe u granic Parku. Jednocześnie wzrósł nacisk urbanizacyjny na Park, zwiększyło się zanieczyszczenie ekosystemów wodnych i lądowych, gwałtownym przemianom ulegają zbiorowiska łąkowe, torfowiskowe i leśne.

Z okazji 60-lecia powołania Słowackiego Rezerwatu Przyrodniczego w Pieninach i Parku Narodowego w Pieninach, staraniem Dyrekcji i Rady Naukowej PPN zorganizowano Sesję pt. „Pograniczne Parki Narodowe – problemy ochrony i rozwoju” (29–30.06.1992 r. Szczawnica, 1–2.07.1992 r. Czerwony Klasztor). Celem naszej Sesji było przedstawienie aktualnego stanu PPN oraz rozpatrzenie w gronie kompetentnych i zainteresowanych osób, reprezentujących władze centralne, wojewódzkie i gminne, a także przedstawicieli miejscowej społeczności, sąsiadów PPN, wiele kwestii o podstawowym znaczeniu dla regionu:

- czy Pieniński Park Narodowy spełnił i czy może nadal spełniać zadania dla których został powołany?
- czy skutecznie chroni zasoby przyrody i kultury, czy właściwie propaguje idee ochrony przyrody i środowiska przyrodniczego?
- jaki jest rzeczywisty stan – „kondycja” Parku z końcem XX w. i jakie są możliwości rozwoju w przyszłości?
- co Parkowi najbardziej zagraża aktualnie i w najbliższej przyszłości?
- co zrobić, jakie podejmować działania, ażeby nie dopuścić do zaprzepaszczenia dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu?

W ramach Sesji zorganizowano w Szczawnicy sesję posterową oraz przygotowano publikacje. Składają się na nie specjalnie z tej okazji napisane artykuły okolicznościowe i przeglądowe, które dostarczają aktualnych informacji na temat PPN. Zapoczątkowana zostaje w ten sposób seria publikacji poświęconych Pienińskiemu Parkowi Narodowemu i jego działalności. Tytuł serii, nawiązujący do publikacji Stanisława Smólskiego: „Pieniny – przyroda i człowiek” wskazuje, iż znajdują się w niej artykuły różnego typu, przyrodniczego i humanistycznego.

Tom I, jubileuszowy, przynosi historyczne artykuły z jednej strony, z drugiej – całościowe aktualne opracowania na temat geologii, lasów, niepylaka apollo oraz głos w sprawie inwestycji wodnych w Pieninach. Tom II referuje wyniki najnowszych badań naukowych różnych grup roślin i zwierząt zasiedlających pienińskie łąki.

Opracowania te powstały w wyniku zbiorowego wysiłku wielu osób: autorów, członków Rady Redakcyjnej i pracowników PPN. Wszystkim im dziękujemy gorąco za trud i pomoc.

Kazimierz Zarzycki